

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА БУДІВНИЦТВА

Обґрунтовано роль моніторингу в системі поточного контролювання. На сучасному етапі вітчизняні підприємства будівництва функціонують в дуже жорстких умовах. Фактори зовнішнього середовища (наприклад, підвищений рівень конкурентної активності на ринку, рівень інфляції, валютно-обмінний курс тощо) можуть бути як стимуляторами, так і дестимуляторами зміни рівня конкурентних позицій підприємства на ринку. Проаналізувавши існуючі погляди щодо методологічного підходу здійснення моніторингу діяльності підприємства, можна зробити висновок, що сьогодні немає єдиної методики для проведення моніторингу діяльності підприємства. Системи показників, які пропонують науковці, є недосконалими, оскільки не враховують всіх аспектів фінансово-економічного моніторингу діяльності підприємства. Тому актуальним для підприємства є проведення моніторингу, який повинен швидко визначати зміни у навколишньому середовищі та надавати інформацію про них з метою оперативного корегування діяльності підприємства, а також необхідність формування чіткої моделі моніторингу яка конкретизує об'єкти моніторингу в межах сфер функціонування підприємства, а саме: сфери матеріально-технічного забезпечення, виробничої, фінансової, маркетингової, продуктової сфер. Розглянуто сутність та завдання моніторингу як системи постійного спостереження за рядом ключових показників, які характеризують стан об'єкту, та його значення в формуванні системи прийняття управлінських рішень на підприємстві. Досліджено проблеми підприємств будівництва, які характеризують особливості процесу в сучасних умовах. Визначено основні етапи організації моніторингу на підприємствах будівництва. Також виокремлено критерії моніторингу за сферами функціонування. Організована належним чином система фінансово-економічного моніторингу сприяє адаптації підприємства до змін внутрішнього та зовнішнього середовища, дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень внаслідок своєчасної розробки заходів щодо усунення впливу негативних факторів на фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Таким чином наведені переваги, які набуває підприємство при організації моніторингу економічної діяльності.

Ключові слова: моніторинг, контролінг, концепція, функції та методи управління, стратегія, управлінський процес, аналіз.

Вступ. У сучасних умовах велика кількість підприємств постійно зіштовхується із впливом різного характеру кризових явищ. Існує безліч випадків виникнення кризового стану суб'єктів господарювання, що призводять до різкого зниження випуску продукції, неплатоспроможності і навіть до їх фінансового банкрутства, свідчить про те, що не створено надійної системи моніторингу стану підприємств, системи профілактики кризи. У той же час, моніторинг є одним з найбільш дієвих інструментів прогнозування і коригування розвитку

підприємства, антикризового управління його діяльністю. Саме процес постійного моніторингу причин виникнення криз на підприємстві, та пов'язані з цим труднощі зумовлюють розробку системи антикризового управління підприємством.

На сучасному етапі соціально-економічний розвиток України нерозривно пов'язаний з реформуванням. Складовою частиною проблеми ефективності даної галузі в конкурентному середовищі є оцінка економічного стану підприємств будівництва у майбутньому для визначення шляхів їх розвитку. Цій проблемі в останні роки приділяється значна увага в науковій літературі, як в Україні, так і за її межами.

Мета роботи. Відповідно до результатів аналізування літературних джерел за проблемами моніторингу [1] мета статті – виокремити місце моніторингу в системі менеджменту підприємства та сформувати модель моніторингу діяльності підприємства.

З метою досягнення суб'єктом підприємницької діяльності значних успіхів та ринкового визнання, доцільним є запровадити на практиці найбільш передові і прогресивні механізми та інструменти діяльності. До таких методів можна віднести систему моніторингу, діагностики і контролю діяльності, що доповнює систему контролінгу, а така система забезпечує сучасними інструментами для більш ефективного управління підприємством і досягнення цілей його діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичними і практичними аспектами моніторингу і діагностики ефективності діяльності підприємств присвячено багато наукових досліджень закордонних і вітчизняних економістів: О.І.Амоша, Дж.Блека, А.Бравермана, С.Г. Дзюби, П.В. Журавльова, Дж.М. Іванцевича, В.М. Колпакова, А.А. Лобанова, В.Д. Пагрушева, Ф.Ю. Поклонського, М.Г. Рака, Д.С. Синка, Г.М. Скударя, А.А. Томпсона, В.С. Шекшня та інших. Їх наукові надбання є цінними для дослідження цієї проблеми в сучасних економічних умовах розвитку соціально-орієнтованої економіки країни. Проте актуальними залишаються питання постійного дослідження та оцінки діяльності підприємств будівництва.

Чимало науковців досліджують проблеми моніторингу діяльності підприємств у своїх працях, зокрема: А.А. Антонюк, Т.В. Богуславська, Т.А. Бурова, І.Є. Давидович, О.Е. Лубенченко, І.П. Мойсеєнко, С.М. Петренко, М.С. Пушкар, В.В. Полякова, І.Д. Чуліпа, Н.А. Шедина, Н.М. Шмиголь, В.Г. Щербак, Ю.П. Яковлев та інші [1]. Хоч дослідники однак у розумінні сутності моніторингу як спостереження за станом та параметрами певного об'єкта, спостерігаються значні розбіжності стосовно розуміння місця моніторингу в системі управління підприємства. Зокрема, моніторинг розглядають як складову діагностики, економічного аналізу, системи інформаційного забезпечення, функції контролю, системи ухвалення управлінських рішень. Крім цього, існують суперечності щодо інструментарію моніторингу, часового діапазону його спрямування, критеріїв здійснення.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців дотримуються точки зору, що моніторинг, діагностика і контролінг – взаємопов'язані поняття, і якщо їх порівнювати, то контролінг ближчий безпосередньо до контролю.

Контролінг передбачає здійснення моніторингу, діагностики та контролю за досягненням як стратегічних, так і поточних цілей діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Таким чином, моніторинг, діагностика і контроль у системі стратегічного й оперативного контролінгу допомагають досягати визначеної стратегії і тактики діяльності підприємства.

При цьому цільовими орієнтирами для оперативного контролінгу є забезпечення рентабельної діяльності підприємства протягом операційного циклу та забезпечення достатнього рівня платоспроможності для здійснення оперативної діяльності в запланованому обсязі. Тоді як для стратегічного контролінгу цільовими орієнтирами є довгострокові цілі підприємства, наприклад – збільшення ринкової частки, впровадження нової продукції або напрямку діяльності, запобігання банкрутству тощо[2]. Оскільки оперативний контролінг орієнтований на короткострокові результати та може бути представлений як система засобів і методів, спрямованих на досягнення ефективності оперативної діяльності підприємства, то його методологічна база суттєво відрізняється від інструментарію стратегічного контролінгу [3]. Розглянемо моніторинг як метод антикризового управління детальніше. Звернемося до генезису даного поняття. Термін «моніторинг» походить від латинського «*monitor*», що вказує на того, хто наглядає, попереджає. В економічному словнику можна знайти визначення моніторингу як безперервного процесу проведення постійного спостереження за ринком, на якому функціонує суб'єкт господарювання, безпосередньо за самим господарюючим суб'єктом, здійсненням ним виробничої та фінансової діяльності, а також за реалізацією інноваційних та інвестиційних проєктів та їх втіленням в реальність [4]. Моніторинг – це безперервне спостереження за економічними об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління [5]. З цього можна зробити висновок, що в основу моніторингу покладено принцип безперервного дослідження зміни кон'юнктури зовнішнього ринкового оточення, її впливу на внутрішнє середовище підприємства та належна адаптація до даних змін. Як зазначають автори, метою моніторингу виступає створення базисного фундаменту для зниження наслідків впливу ризиків при управлінні капіталом, основними та оборотними активами, фінансовими результатами і, врешті решт, персоналом.

Моніторинг – один з методів антикризового управління, суть якого полягає в постійному та безперервному дослідженні, проведенні оцінки та аналізу і здійсненні прогнозування взаємозв'язку екзогенного та ендогенного середовища суб'єкта господарювання. Даний метод антикризового управління повинен здійснюватися протягом всього періоду існування підприємства і повинен бути спрямований на виявлення факторів кризи та ідентифікацію симптомів кризових явищ з метою уникнення чи локалізації їх наслідків, мінімізації втрат, подолання складних проблем організаційного характеру в руслі підтримки економічної стійкості аграрних підприємств [6].

Моніторинг – це вид управлінської діяльності, який передбачає спостереження за станом, параметрами та характеристиками певного об'єкта з метою формування інформаційної бази щодо його поведінки та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Важливим є вибір діапазону моніторингу, оскільки йдеться про обмежений у часі період, який розглядають у поточній площині (години, дні, тижні, декади тощо). Адже, якщо йдеться про відстеження параметрів певного об'єкта за 3–5 років у ретроспективі, здійснюється ретроспективна діагностика, а не моніторинг. Можна виокремити ключові характеристики моніторингу, а саме:

- обмеженість щодо періоду здійснення,
- поточне спрямування,
- діяльнісний характер,
- періодичність виконання,
- інформаційна націленість тощо.

Грунтуючись на цих характеристиках, можна стверджувати, що моніторинг є складовою функцією менеджменту – контролювання, але акцент зроблено на поточне контролювання в системі менеджменту підприємства.

Класично систему поточного контролювання розглядають як сукупність складових елементів (об'єкти, суб'єкти, процес, цілі, принципи, засоби та методи, методики, стандарти, норми та нормативи, критерії), що, взаємодіючи та доповнюючи один одного, функціонують як єдине ціле [7].

Складовими процесу поточного контролювання є облік та діагностика, в межах якої можуть використовуватись такі типи: моніторинг та експрес-діагностика. Розглянемо ретельніше реалізацію моніторингу в системі поточного контролювання діяльності підприємства. Графічно модель моніторингу зображено на рисунку. Першим етапом моніторингу є визначення мети. Мета моніторингу – періодичне відстеження параметрів діяльності підприємства.

Моніторинг є складовим елементом процесу поточного контролювання, тому його необхідно здійснювати періодично та систематично для забезпечення менеджерів-контролерів інформацією про стан об'єкта. Для контролювання діяльності підприємства треба відстежувати основні параметри діяльності, тобто ті показники, за допомогою яких можна отримати достатню інформацію про стан підприємства загалом, тенденції розвитку. Найбільш доцільним та виправданим підходом до моніторингу діяльності підприємства загалом є визначення параметрів спостереження відповідно для кожної невід'ємної сфери діяльності, зокрема: сфери матеріально-технічного забезпечення, виробничої, фінансової, маркетингової, продуктової сфер. Завдяки цьому менеджери отримають змогу повніше оцінити стан підконтрольних об'єктів. Основні параметри, які відстежують в ході моніторингу, визначаються на підприємстві відповідно до потреб функціональних менеджерів підприємства.

Моніторинг фінансової діяльності підприємства передбачає постійне спостереження грошових потоків, використання власних та залучених коштів тощо. Моніторинг фінансового стану підприємства є кількісним вираженням його фінансового стану. Моніторинг економічної безпеки передбачає оцінювання кількісних та якісних показників діяльності підприємства загалом для оцінки можливих або існуючих загроз [8].

При проведенні моніторингу діяльності підприємства необхідно врахувати галузеві особливості підприємства, його стратегію. При впровадженні збалансованої системи показників пропонується застосувати комплекс ключових показників ефективності і результативності, а також виробничих показників, які дають можливість реагувати на виявлені своєчасно негативні тенденції в діяльності підприємства.

Моніторинг середовища підприємств проводиться з періодичністю, що відповідає динамічності зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Крім того, тривалість та періодичність процесу моніторингу повинна визначатися відповідно до термінів збору інформації, її систематизації та обробки. Також повинні бути враховані кінцеві терміни прийняття управлінських рішень. При цьому головною метою дії системи моніторингу є забезпечення своєчасності прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільності діяльності, попередження або усунення дії загроз, виправлення їх наслідків та забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Якщо в процесі розроблення ефективної системи моніторингу середовища підприємства забезпечується дотримання вищезазначених умов, є можливість оперативного відстежувати зміни досліджуваних факторів, своєчасно визначати та

реагувати на зміни зовнішнього середовища підприємств водопостачання та водовідведення, оцінити наміри та поведінку основних контрагентів та своєчасно вжити заходів щодо забезпечення відповідного рівня фінансово-економічної безпеки у довгостроковій перспективі. Отже, в межах створеної системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства можна вирішувати такі питання, як:

1. спостереження, збір та нагромадження інформації про зміни факторів середовища у динаміці;
2. визначення тенденцій змін факторів середовища;
3. здійснення оцінки впливу факторів зовнішнього середовища і внутрішнього середовища на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства;
4. аналіз трендів та тенденцій впливу факторів у динаміці;
5. прогнозування тенденції зміни фінансово-економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу факторів середовища;
6. становлення системи інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств у довгостроковій перспективі [9, с. 120].

Отже, використання моніторингу системи фінансово-економічної безпеки передбачає проведення безперервних досліджень підприємства на будьякому відрізку часу. Завершальним етапом стратегічного є підготовка узагальнюючих висновків та рекомендацій щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств водопостачання та водовідведення як на поточному етапі, так і у перспективі.

Висновки. В Узагальнено теоретичні й практичні результати досліджень, присвячених проблемі моніторингу. Вони свідчать про необхідність розвитку моніторингу і його впровадження в діяльність вітчизняних підприємств. Запропоноване визначення моніторингу як сучасної концепції забезпечення ефективного управління, інструменти що виконуються системою моніторингу, а також запропоновано рекомендації, які дозволять удосконалити систему контролінгу на будівельних підприємствах. Для забезпечення поставлених цілей в рамках контролінгу запропоновано виділяти стратегічний та оперативний контролінг. Таким чином, основне призначення моніторингу пов'язане з орієнтацією системи управління підприємством на досягнення поставлених цілей. Він є складною системою, економічна сутність якої полягає в динамічному процесі перетворення та інтеграції на явних інструментів в єдину систему одержання, опрацювання інформації для прийняття на його основі управлінських рішень, орієнтованих на досягнення всіх завдань, що стоять перед підприємством.

Результати моніторингу впровадження збалансованої системи показників в діяльності підприємства сприяють: 1) формуванню необхідної інформаційної бази для вирішення практичних питань з позиції поліпшення фінансового стану підприємства; 2) проведенню контролю за процесом розробки і впровадження збалансованої системи показників, підвищення ступеня оперативності в оцінці економічних процесів; 3) розробці і реалізації стратегії розвитку, покращення якості стратегічного управління і планування на підприємствах будівництва; 4) створенню необхідної основи для подальшого вдосконалення збалансованої системи показників стратегічного управління підприємства.

Отже, моніторинг є важливим інструментом антикризового управління, використання якого сприятиме зниженню рівня впливу фінансових криз на діяльність підприємства, підвищить ефективність антикризового управління. Велику увагу на моніторинг (як інструмент антикризового управління) варто

звернути підприємствам будівництва, на яких спостерігається високий ризик виникнення криз ліквідності та прибутковості. Перспективами подальших досліджень слугуватимуть питання щодо формування дієвої та ефективної системи антикризового управління з виваженими інструментами діагностики, моніторингу, прогнозування кризових явищ.

Список літератури:

1. Щербак В.Г. Управління персоналом підприємства: наук. вид. / Щербак В. Г. – Харків: ХНЕУ, 2005. – 220 с.
2. Беленкова О. Ю. Сутність оперативного контролінгу та його роль в управлінні підприємством. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6242>
3. Беленкова О.Ю. Переваги впровадження контролінгу в плануванні діяльності будівельних підприємств / О.Ю. Беленкова // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2018. – № 10. – С. 47–50.
4. Круш П.В. Умови та критерії застосування антикризової стратегії на промислових підприємствах / П.В. Круш, А.Ю. Погребняк // *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. – 2012. – № 9. – С. 422–431.
5. Рудик О.Р. Методичне забезпечення антикризової діагностики вітчизняних підприємств / О.Р. Рудик // *Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. – 2007. – Вип. 18. – С. 236–240
6. Єпіфанова І.Ю. Моніторинг як інструмент антикризового управління підприємствами / І.Ю. Єпіфанова // *Вісник ЖНАЕУ*. – 2016. – № 2 (57), т. 2. – С. 130–139.
7. Пецкович М.Д. Сутність та структурна декомпозиція системи поточного контролювання підприємства / М.Д. Пецкович // *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал*. Серія Економічні науки. Хмельницький: ХНУ, 2010. – № 3. – [Т1]. – С. 143 – 147.
8. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура / С. П. Стеценко // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2013. – № 24. – С. 104-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_24_26.
9. Галицин В.К. Системи моніторингу / В.К. Галицин. – К.: КНЭУ, 2000. – 231с.
10. Українська Л. О. Організація моніторингу конкурентних переваг та конкурентоспроможності підприємства / Л. О. Українська, Г. Є. Рябик // *Проблеми економіки*. – № 4. – 2012. – С. 151–157.

References

1. Shcherbak, V.G. (2005). Enterprise Personnel Management: Sciences. kind. / Shcherbak VG - Kharkiv: KhNEU. – 220 p.
2. Bielienkova, O. (2018). Service of operational control and its role in business management. *Effective economy*. 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6242>
3. Bielienkova, O. (2018). Advantages of introduction of controlling in the planning of activity of construction enterprises. *Investments: practice and experience*. 10. 47–50.
4. Krush, P.V. (2012). The Mind and the Policy of the Stalled Anti-Crisis Strategy at Industrial Enterprises. *Economic Bulletin of NTUU "KPI"*. № 9. P. 422–431.

5. Rudyk, O. R. (2007). Methodical provision of anti-crisis diagnostics of domestic enterprises. *Bulletin of the Dnipropetrovsk National University of Railway Transport. Academician V. Lazaryan*. Vip. 18. P. 236–240
6. Epifanova, I.Y. (2016). Monitoring of the Yak instrument of anti-crisis management. *Bulletin of ZhNAEU*. No. 2 (57), vol. 2. – P. 130–139.
7. Peckovich, M. (2010). The essence and structures of the decomposition of the system of current control of the enterprise. *Bulletin of the Khmelnytsky National University: scientific journal*. 3. [T1]. 143 – 147.
8. Stetsenko, S.P. (2013). Economic security: security and structure. *Investment: practice and additional*. 24. 104-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_24_26.
9. Galicin, V.K. (2000). Monitoring systems. K.: KNEU.
10. Ukrainka, L.O., Riabyk, H.Ye. (2012), Monitoring organization competitive advantage and competitiveness of enterprises, *Problemy ekonomiky*. 4. 151–157.

Е.А. Назаров

Исследование понятия мониторинга деятельности предприятия строительства

Обоснована роль мониторинга в системе текущего контроля. Проанализировав существующие взгляды относительно методологического подхода осуществления мониторинга деятельности предприятия, можно сделать вывод, что на сегодняшний день нет единой методики для проведения мониторинга деятельности предприятия. Системы показателей, которые предлагают ученые, несовершенны, поскольку не учитывают всех аспектов финансово-экономической мониторинга деятельности предприятия. Поэтому актуальным для предприятия является проведение мониторинга, который должен быстро определять изменения в окружающей среде и предоставлять информацию о них с целью оперативной корректировки деятельности предприятия, а также необходимость формирования четкой модели мониторинга которая конкретизирует объекты мониторинга в пределах сфер функционирования предприятия, а именно: сферы материально-технического обеспечения, производственной, финансовой, маркетинговой, продуктовой сфер. Рассмотрены сущность и задачи мониторинга как системы постоянного наблюдения за рядом ключевых показателей, характеризующих состояние объекта, и его значение в формировании системы принятия управленческих решений на предприятии. Исследованы проблемы предприятий строительства, характеризующих особенности процесса в современных условиях. Определены основные этапы организации мониторинга на предприятиях строительства. Также выделены критерии мониторинга по сферам функционирования. Организована должным образом система финансово-экономического мониторинга способствует адаптации предприятия к изменениям внутренней и внешней среды, позволяет повысить обоснованность управленческих решений за счет своевременной разработки мероприятий по устранению влияния негативных факторов на финансово-экономические результаты деятельности предприятия. Таким образом приведены преимущества, которые приобретает предприятие при организации мониторинга экономической деятельности.

Ключевые слова: мониторинг, контроллинг, концепция, функции и методы управления, стратегия, управленческие процесс, анализ.

E. Nazarov

Research of the concept of monitoring the activity of the construction company

The role of monitoring in the current control system is substantiated. At the present stage, domestic construction companies operate in very harsh conditions. Environmental factors (for example, increased levels of competitive activity in the market, inflation, currency exchange rates, etc.) can be both stimulants and where stimuli change the level of competitive position of an enterprise in the market. Having analyzed the existing views on the methodological approach of monitoring the activity of the enterprise, we can conclude that today there is no single methodology for monitoring the activity of the enterprise. The systems of indicators offered by scientists are imperfect because they do not take into account all aspects of financial and economic monitoring of the enterprise. Therefore, it is important for the enterprise to carry out monitoring, which should quickly identify changes in the environment and provide information about them in order to promptly correct the activity of the enterprise, as well as the need to formulate a clear monitoring model that specifies the objects of monitoring within the areas of enterprise functioning, namely: spheres of logistical support, production, financial, marketing, product spheres. The essence and tasks of monitoring are considered as a system of continuous observation of a number of key indicators that characterize the state of an object and its importance in forming the system of management decision-making at the enterprise. The problems of construction enterprises, which characterize the features of the process in modern conditions, are investigated. The main stages of monitoring organization at construction enterprises are determined. The criteria for monitoring by areas of operation are also highlighted. Properly organized system of financial and economic monitoring contributes to the adaptation of the company to changes in the internal and external environment, allows to increase the validity of management decisions by timely development of measures to eliminate the impact of negative factors on the financial and economic performance of the enterprise. Thus, the advantages that an enterprise acquires when organizing the monitoring of economic activity are presented.

Keywords: *monitoring, controlling, concept, functions and methods of management, strategy, management process, analysis.*

Посилання на статтю

APA: Nazarov, E. (2020). Doslidzhennya ponyattya monitorynhu diyal'nosti pidpryyemstva budivnytstva. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 43, 100–107.

ДСТУ: Назаров Є.О. Дослідження поняття моніторингу діяльності підприємства будівництва [Текст] / Є.О. Назаров // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2020. – № 43. – С. 100–107.